

02.02 Οι συνθήκες ζωής των υποδούλων

Ποια ήταν η νέα άρχουσα τάξη των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης ;

Οι περισσότερες μεγάλες οικογένειες της Πόλης μετά την άλωσή της από τους Τούρκους μετανάστευσαν κυρίως σε λατινοκρατούμενες περιοχές ή στη Δυτική Ευρώπη. Όσες από αυτές παρέμειναν στην Κωνσταντινούπολη, συγχωνεύθηκαν με Έλληνες που ήρθαν στην Πόλη από την *Καραμανία*, τον Πόντο ή τα νησιά του Αιγαίου και πλούτισαν ως βιοτέχνες ή έμποροι.

Κάποιοι άλλοι συνδέθηκαν με την Οθωμανική κυβέρνηση και κατέλαβαν διάφορα αξιώματα στην τουρκική διοίκηση. Σχηματίστηκε, έτσι, γύρω από το Πατριαρχείο **μια νέα άρχουσα τάξη, οι Φαναριώτες**, που από τον 17^ο αιώνα **ανέπτυξε σημαντικό εθνικό ρόλο σε τομείς όπως η εκπαίδευση**.

Ποιοι Έλληνες κατέφυγαν στο εξωτερικό;

Από τα μέσα του 14ου αιώνα και ιδίως μετά την Άλωση (1453), οι Έλληνες λόγιοι εγκαταλείπουν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και καταφεύγουν στη Δυτική Ευρώπη. Μαζί τους μεταφέρουν πλήθος από **χειρόγραφα της κλασσικής και της βυζαντινής γραμματείας**. Στις νέες πατρίδες τους οι Έλληνες λόγιοι συνεισέφεραν στην άνθιση των ευρωπαϊκών γραμμάτων την περίοδο της Αναγέννησης.

Ο **Γεώργιος Τραπεζούντιος**, ο **Καρδινάλιος Βησσαρίων**, ο **Μανουήλ Χρυσολωράς**, ο **Ανδρόνικος Κάλλιστος**, ο **Ιωάννης Αργυρόπουλος**, ο **Δημήτριος Χαλκοκονδύλης**, ο **Μάρκος Μουσούρος** και ο **Ιανός Λάσκαρης** υπήρξαν ορισμένοι μόνο από τις σημαντικές προσωπικότητες της εποχής.

Από τους κύκλους αυτών ξεκίνησε η πνευματική αναγέννηση των Ελλήνων. Ήδη από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα κυκλοφορούν, κυρίως στην Ιταλία, οι πρώτες εκδόσεις κειμένων στα νέα ελληνικά. Εξέχουσες μορφές της ελληνικής τυπογραφίας στην Ιταλία ήταν ο **Ζαχαρίας Καλλέργης** και ο **Νικόλαος Σοφιανός**.

Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων κατά την τουρκοκρατία ;

Η καθημερινή ζωή των σκλαβωμένων Ελλήνων ήταν δύσκολη :

- Οι Χριστιανοί υποχρεώνονταν να κατοικούν σε φτωχικές συνοικίες των πόλεων
- Υπηρετούσαν στο στρατό μόνο σε βοηθητικές υπηρεσίες είτε ως ναύτες και οδηγοί.
- Απαγορεύονταν οι λιτανείες.
- Σοβαρές δικαστικές υποθέσεις που αφορούσαν Χριστιανούς, εξετάζονταν στα μουσουλμανικά *ιεροδικεία* και όχι στα εκκλησιαστικά δικαστήρια.
- Εξοντωτική φορολογία.

Ποιους φόρους αναγκάζονταν να πληρώνουν οι υπόδουλοι Έλληνες ;

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ενδιαφερόταν εξαιρετικά για την είσπραξη τους, καθώς **στα έσοδα από τη φορολογία στήριζε κατά μεγάλο μέρος τη συντήρησή της.**

- Κεφαλικός φόρος.
- Φόρος της εστίας (φόρος για τις κατοικίες τους).
- Φόρος για τη χρήση γης (φόρος για να μπορούν να καλλιεργούν τη γη τους)
- Φόρος για την αγροτική παραγωγή (δεκάτη)
- Αρκετοί άλλοι έκτακτοι (ή τοπικού χαρακτήρα) φόροι.
- Αγγαρείες.

Οι διακρίσεις κατά των χριστιανών ήταν πιο έντονες στις απομακρυσμένες περιοχές.

Οι τοπικοί διοικητές, εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι η κεντρική εξουσία δεν μπορούσε εύκολα να τους ελέγξει, δεν δίσταζαν να τους κακομεταχειρίζονται, ιδίως σε περιόδους ταραχών αλλά και για την ενίσχυση του προσωπικού τους ταμείου.

Γιατί οι πρώτοι αιώνες της σκλαβιάς ήταν και οι πιο δύσκολοι ;

Για να εδραιώσουν την εξουσία τους και για να κάμψουν το φρόνημα των υπόδουλων, **οι Τούρκοι δε δίσταζαν να καταφεύγουν σε πιο ακραία μέτρα. Οι Έλληνες υπέστησαν τις σφαγές τις αιχμαλωσίες, τους εξισλαμισμούς, το παιδομάζωμα.** Παράλληλα, **στα εύφορα εδάφη εγκαταστάθηκαν τουρκικά ή άλλα φύλλα. Οι Έλληνες αναγκάστηκαν τότε να μετακινηθούν στο εξωτερικό ή σε απομονωμένα και ορεινά μέρη στο εσωτερικό.**

Οι περισσότεροι υπόδουλοι **κατείχαν εκτάσεις γης κυρίως σε άγονες περιοχές ή σε νησιά.** Αντίθετα, τα πιο εύφορα κτήματα ανήκαν στο Σουλτάνο και τους Οθωμανούς.

Γλωσσάρι

Πατριαρχείο : Η ανώτατη θρησκευτική αλλά και πολιτική αρχή των Ορθοδόξων κατά την Τουρκοκρατία. Αποτελεί το κέντρο της Ορθόδοξης Εκκλησίας ανά τους αιώνες. Η έδρα του βρίσκεται ακόμη και σήμερα στη συνοικία Φανάρι της Κωνσταντινούπολης.

Άρχουσα τάξη : Η ανώτερη τάξη κοινωνικά ή οικονομικά.

Ιεροδικείο : Μουσουλμανικό δικαστήριο.

Καραμανία : Περιοχή στη σημερινή Κεντρική Τουρκία.

Φανάρι : Συνοικία της Κωνσταντινούπολης, όπου έχει την έδρα του το Οικουμενικό Πατριαρχείο από το 1601.

Κεφαλικός φόρος : Σύμφωνα με το νόμο του Ισλάμ, τον φόρο αυτό πλήρωναν όλοι όσοι δεν ήταν Μουσουλμάνοι. Απαλλάσσονταν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ανάπηροι, οι ιερωμένοι και όσοι κατείχαν κρατικά αξιώματα.

Δεκάτη : Φόρος ίσος με το 1/10 της αγροτικής παραγωγής. Συνήθως καταβαλλόταν σε είδος (π.χ. σιτάρι, ελιές) και σπάνια σε νόμισμα.

Εξισλαμισμός : Η προσχώρηση στη μουσουλμανική θρησκεία.

Οι πηγές αφηγούνται

Ματιά στο παρελθόν

Από τα μέσα του 14ου αιώνα και ιδίως μετά την Άλωση (1453), οι Έλληνες λόγιοι εγκαταλείπουν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και καταφεύγουν στη Δυτική Ευρώπη. Μαζί τους μεταφέρουν πλήθος από χειρόγραφα της κλασικής και της βυζαντινής γραμματείας. Στις νέες πατρίδες τους οι Έλληνες λόγιοι συνεισέφεραν στην άνθιση των ευρωπαϊκών γραμμάτων την περίοδο της Αναγέννησης. Ο Γεώργιος Τραπεζούντιος, ο Καρδινάλιος Βησσαρίων, ο Μανουήλ Χρυσολωράς, ο Ανδρόνικος Κάλλιστος, ο Ιωάννης Αργυρόπουλος, ο Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ο Μάρκος Μουσούρος και ο Ιανός Λάσκαρης υπήρξαν ορισμένοι μόνο από τις σημαντικές προσωπικότητες της εποχής. Από τους κύκλους αυτών ξεκίνησε η πνευματική αναγέννηση των Ελλήνων. Ήδη από τις αρχές του 16ου αιώνα κυκλοφορούν, κυρίως στην Ιταλία, οι πρώτες εκδόσεις κειμένων στα νέα ελληνικά. Εξέχουσες μορφές της ελληνικής τυπογραφίας στην Ιταλία ήταν ο Ζαχαρίας Καλλιέργης και ο Νικόλαος Σοφιανός.

Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;
- Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;